

Bava Metziah (Mishnah 29b)

מִצָּא שֶׁק אוֹ קוֹפֶה — If one found a sack or a box, — or any other object that would not be his practice to pick up, — or any other object that would not be his practice to pick up, — he need not pick it up.

Bava Metziah (Gemara 30a)

The Gemara seeks a source for this:

מִנְהֵי מֵיֵלַי — From where is this derived — From that which the Rabbis taught in a Baraisa: "וְהִתְעַלְמָתָּ" — The verse states: *And you shall hide from them*. This teaches that when you sight a lost object, פְּעָמִים שְׂאֵתָהּ מִתְעַלֵּם — there are times that you may hide, — and there are times that you may not hide. — How is this? הֲאֵיכָּהֶּן — If [the finder] was a Kohen, — and [the lost object] was in a cemetery; אוֹ שֶׁהָיָה זָקֵן — or similarly, if ~[the finder] was an elder — and it is not befitting his dignity to pick up this particular object; אוֹ שֶׁהָיְתָה מְלֵאכָה אוֹ שֶׁלּוֹ מְרוּבָה מִשְׁלַח חֲבִירוֹ — or if the [finder's] work is of greater monetary value than his fellow's object.

Bava Metziah (Gemara 30b)

אָמַר רַבָּא — Rava said: — Any object that one would return if it were his own, — he must also return if it is his fellow's. — And any bundle that one would unload or load if it were his own, — he must also help unload or load if it is his fellow's.

רַבִּי יִשְׁמַעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי הָיָה קָאֵזִיל בְּאוֹרְחָא — R' Yishmael ben R' Yose was traveling on the road [The man] had been carrying a bundle of wood, — which he placed on the ground and, now, he was resting. When he was ready to go on, — [the man] said to [R' Yishmael ben R' Yose]: — "Load the wood back upon me." — [R' Yishmael ben R' Yose] replied to him: — "How much is your [bundle] worth?" — He answered him: "Half a zuz." — [R' Yishmael ben R' Yose] then gave him a half of a zuz as payment for the wood, and pronounced [the wood] ownerless.

וְאַחֲרָיָהּ יָחִיב לֵיהּ פְּלַגָּא — Seeing that R' Yishmael had renounced ownership over the wood, [the man] then grabbed it and took possession of it for himself. — Once again, [R' Yishmael] gave him half a zuz and pronounced [the wood] ownerless. — He immediately saw that [the man] wished to go after the wood to acquire it yet again. — He therefore said to him: — "With respect to the whole world, I have pronounced them ownerless; — but with respect to you, I have not pronounced them ownerless."

The Gemara eventually questions R' Yishmael's actions:

וְהָאֵלֶּיךָ רַבִּי יוֹסֵי זָקֵן וְאֵינוֹ לְפִי כְבוֹדוֹ הָיָה — But R' Yishmael ben R' Yose was an elder, and presumably it would not befit his honor to pile wood on a man's back. — ? — R' Yishmael ben R' Yose went beyond the letter of the law.

שלחן ערוך (חשן משפט רסג, א) - חכם או זקן מכובד.

שלחן ערוך הרב (ד, לו) - אפילו מי שאינו תלמיד חכם ולא זקן מכובד אלא שהוא איש נכבד מחמת מעלה אחרת כגון עושר או משפחה או דבר אחר, ומפני זה הוא מתבייש מהבריות שיודעים ממעלתו. [וע"ע ערה"ש].

פרי יצחק (סימן נב) - נראה לכאורה מוכרח כשיטת הרמב"ם והר"ן דזקן ואינו לפי כבודו המבואר גבי אבידה הוא לאו בדוקא חכם דאיכא כבוד תורה אלא אפילו זקן מכובד בעלמא כל שאינה לפי כבודו פטרינהו רחמנא מלהשיב משום כבוד הבריות מקרא דוהתעלמת.

כל שבשלו מחזיר

שלחן ערוך (שם) - ואומד דעתו אילו היו שלו אם היה מחזירן לעצמו כך חייב להחזיר של חבירו, ואם לא היה מוחל על כבודו אפילו היה שלו כך בשל חבירו אינו חייב להחזיר.

שלחן ערוך הרב (ד, לו) - מי שאינו חשוב בעיני הבריות רק שמגביה דעתו ומחשב את עצמו ומתבייש בזה מהבריות ובעיניהם אין זו חרפה לו הרי זה חייב מן הדין להחזירם אף על פי שאלו היו שלו לא היה מחזירם לעצמו. שלחן ערוך הרב (ד, לז) - אם לא היה מחזירם לעצמו מחמת הטורח שלא היה חפץ לטרוח לישא אותם לביתו הואיל והם כלים פחותים ודמיהם מועטים ולא מפני שאינם לפי כבודו שהוא חייב מן הדין לטרוח בהם עד שיגיעו לרשות הבעלים, כי בשלו הוא רשאי לוותר על ממונו מפני טורח גופו ולא בשל חבירו שהתורה לא חסה אלא על כבוד הבריות ולא על טורח הגוף.

פרי יצחק (סימן נו, הובא בפתחי חושן א, סק"ד) - עיקר הכלל דכל שבשלו מחזיר הוא רק בגנאי קטן וכמו מצא שק או קופה דמיירי במתניתין, דבכי האי גונא באיסור אין דוחה כבוד הבריות כלל... אולם בגנאי גדול כמו לילך ערום בשוק להשיב אבידה דזה הוי גנאי גדול... בזה אף שבשלו היה מחזיר כמו בממון מרובה דבשלו היה מוחל על בזיונו בשביל הפסד ממונו מ"מ בשל אחרים א"צ להחזיר כיון שהוא אינו לפי כבודו.

משפט האבידה (עמ' קיד) - באינו מחזיר בשל עצמו מחמת דוותרן בממונו חייב להחזיר בשל אחרים.

לפנים משורת הדין

רמב"ם (גיזילה ואבידה יא, יז) ושלחן ערוך (חשן משפט רסג, א) - ההולך בדרך הטוב והישר ועושה לפנים משורת הדין מחזיר את האבדה בכל מקום ואף על פי שאינה לפי כבודו.

רא"ש (בבא מציעא ל:) - ויראה לי כיון שפטרה תורה את הזקן שאין לו לזלזל בכבודו איסור הוא לגבי ידידה שמזלזל לכבוד תורה במקום שאין חייב, והחכם שבא לעשות לפנים משורת הדין יוותר מממונו ויעשה כמו שעשה רבי ישמעאל ברבי יוסי אבל אין לו רשות לזלזל בכבודו. רמ"א - הגה: ויש חולקין ואוסרין להחזיר הואיל ואינו לפי כבודו אלא אם רוצה ליכנס לפנים מן השורה ישלם מכיסו.

בית יוסף - לדעת הרמב"ם ז"ל יש לומר דלא מיקרי מזלזל בכבוד התורה בשביל כך, אדרבה הוא כבוד שמים שאין דרכו בכך בשלו והוא מטפל בשל חבירו לפנים משורת הדין.

חוות יאיר (סימן רה) - דברי הרא"ש אינם רק בדבר מצוה שהוא בין אדם לחבירו דפטרה תורה לזקן ותלמיד חכם ואינו לפי כבודו... מה שאין כן במצות שבין ישראל למקום ברוך הוא כל שכן מצוה שהזמן גורם הן על כל ישראל הן המפורסם לפי שעה ליחיד בציבור אין בו משום בזיון כבוד זקנה ותורה. [ועי' חשן אהרן (רסג, א)].

מצות השבה (רסג, ח) - אפילו לשיטת הרא"ש אם יש לו איזה עצה האיק להשיב למשל לבקש מאחרים בודאי דיש לו לעשות דאין כאן זלזול תורה. [וכן כתב משפט האבידה (עמ' קיד)].

ערוך השלחן (רסג, ד) - אם כבודו הוא מפני עושר או ענין אחר מודים להרמב"ם שיכול להחמיר על עצמו.

משפט האבידה (עמ' קיז) - [ברוב עכו"ם] בלפנים משורת הדין נמי כייפינן ליה, אמנם נראה דהכא דהתורה פטרתו מהשבה דהוי זקן ואינו לפי כבודו ליכא האי דינא, לא מיבעיא בתלמיד חכם אלא במכובד בעלמא נמי. אמרי יעקב (עמ' עג) - אין לכפותו ע"ז שהרי הוא לא גרם שום היזק לחבירו וכן אין הוא נהנה ממנו כלום.

משפט האבידה (עמ' קכא) - הוא הדין אם על ידי השבת האבידה יגרם לו נזק בגופו פטור מלהשיב, אמנם אם הוא רק טירחא רבה חייב בהשבה.

פתחי חושן (ח, סק"ב) - יש להסתפק אם רשאי להניח האבידה ולשלם דמי האבידה מכיסו, שמצינו כן לגבי זקן ואינו לפי כבודו לענין לפנים משורת הדין, ואפשר דשאני התם שהוא פטור מדינא, אבל כשיש עליו חיוב אינו יכול לפטור עצמו על ידי ממון שלא מדעת בעל האבידה.